

Bilaga 1

Utvecklingsbehov på gruppbostad inom LSS för personer med stort behov av stöd till följd av ålder.

Inledning

Antalet äldre personer med intellektuell funktionsnedsättning (IF) och autism har ökat och kommer att fortsätta öka de kommande tio åren. Om tio år kommer nästan hälften av de som bor på grupp- och servicebostäder i Sverige i dag att vara äldre än 55 år och 30 procent kommer att vara äldre än 65 år. Personerna i målgruppen lever längre nu än för 30 år sedan och åldras, fram för allt personer med Downs syndrom, snabbare än andra. Detta gör att stödet redan från medelåldern behöver anpassas till åldrandets sjukdomar hos dessa personer. Detta gäller både sysselsättning/aktiviteter och boende.¹

Inom insatsen bostad med särskild service förekommer både grupp- och servicebostäder. En generell skillnad mellan grupp- och servicebostäder enligt LSS är att en gruppbostad är mindre, här bor vanligen fem eller sex personer och att de som bor i en gruppbostad har ett större behov av stöd i jämförelse med de personer som bor i en servicebostad.

Inom området funktionsnedsättning, i stadens valfrihetssystem, finns 163 gruppbostäder² enligt LSS varav 6 drivs i privat regi, resterande 157 gruppbostäder drivs i egenregi eller med entreprenadavtal.

Personer med beslut om bostad med särskild service enligt LSS som uppnått pensionsåldern har rätt att bo kvar i sitt boende och överförs därmed inte till äldreomsorgen. År 2023 fanns det totalt 158 personer från 69 år med verkställt beslut om bostad med särskild

¹ Uppgifter från Sveriges kommuner och regioners hemsida (SKR)

² Uppgift från stadens hemsida, Hitta service

service enligt LSS, varav 64 kvinnor och 94 män. Alla nämnder hade personer i den här målgruppen, spannet varierade från sex personer upp till 24 personer.³

Det finns inga uttalade profilboenden inom stadens LSS verksamheter men det finns boenden där de flesta, eller samtliga brukare som bor på boendet är äldre.

Utredningens genomförande

Information till utredningen har inhämtats genom en workshop med enhetschefer, fritidsutvecklaren vid idrottsförvaltningen, studiebesök på Gärdets gruppboestad, information från LSS- och SoL-hälsan, projektet Gott Liv som Äldre samt lokalföreningarna för FUB⁴ och Autism Sverige.

Dessutom har ett digital möten skett med Östersunds kommun då de bedriver LSS- och socialpsykiatriboenden med äldreprofil.

Huvudsakliga utvecklingsområden, en sammanfattning baserad på medskick från stadens utförarchefer, LSS/ SoL- hälsan samt brukarorganisationer

Målgruppens behov av stöd och omvårdnad

Målgruppen som bor inom LSS boenden är inte en homogen, behoven av stöd är individuella. En del 70-åringar är pigga och klarar mycket själva medan andra yngre brukare åldras tidigt. Vissa brukare inom LSS- bostäder kan få åldersrelaterade sjukdomar tidigt, exempelvis brukare som har Down Syndrom. Mot denna bakgrund bör man inte utgå från brukarnas faktiska ålder utan istället ha fokus på åldersrelaterade sjukdomar och dess effekter för den brukaren.

När en person blir skör i och med ökad ålder kan det vara jobbigt för målgruppen att återkommande behöva åka ambulans till sjukhus. Man behöver då hitta en annan typ av arbetssätt, som exempelvis att någon kan titta till den enskilde hemma på boendet och göra en bedömning på plats. Det kan vara väldigt utmanande att visats på sjukhus och att vara i en främmande miljö är generellt sett inte bra för målgruppen. Ett alternativ till att läggas in på sjukhus kan vara att erbjuda avancerad sjukvård i hemmet.

³ Uppgifter från socialtjänstrapporten 2023

⁴ FUB arbetar för att personer med intellektuell funktionsnedsättning och deras anhöriga ska kunna leva ett gott liv.

En utförarchef uttryckte förändringen som skett under senare år så här: ”Under en lång tid har man inte jobbat så mycket med service i verksamheterna utan fokus har varit pedagogisk coaching utifrån förhållningssättet att *ha händerna bakom ryggen*. Nu behöver händerna tas fram istället eftersom många brukare har behov av mer omvårdande insatser än tidigare.”

Medarbetarnas kompetens

Det framkommer i utredningen att det finns behov av en helt ny kompetens inom LSS verksamheter med många äldre brukare, nämligen specialistundersköterskor inom vård och omsorg om äldre.⁵ Den kompetensutveckling som erbjuds till stadens medarbetare kan behöva kompletteras utifrån detta. Dessutom är viktigt att medarbetarna får utbildning i att upptäcka tidiga tecken vid demens samt har kunskap om palliativ vård.

Eftersom medarbetarna arbetar enligt rullande schema så fungerar det inte att bemanna enheterna så att vissa har kompetens inom ett visst område, exempelvis demensvård. Det finns grundkunskaper som *alla* medarbetare måste ha, sedan kan man behöva komplettera med exempelvis specialistundersköterskor. Det är viktigt att höja lägsta nivån i verksamheterna när det gäller kunskap i demensvård samt sjukvårdande arbetssätt.

Av utredningen framkommer att det finns stadsdelsförvaltningar där man har ett upparbetat samarbete mellan äldreomsorgen och LSS verksamheter kring kompetensutveckling, där medarbetare från LSS bostäder inkluderas i att få utbildning kring bland annat näringslära. Detta har varit mycket positivt, det är viktigt att ta hjälp av varandras resurser över avdelningsgränser.

Övergång från daglig verksamhet till livet som pensionär samt riktade aktiviteter för målgruppen

Inför att en brukare ska gå i pension kan det vara bra med ett möte där man gör en planering inför att brukaren ska sluta på daglig verksamhet, en sammanhangsmarkering om att nu är det en ny tid. Istället för att prata om att sluta så kan man vända på det och lägga fokus på vad som kommer att hända när brukaren har gått i pension, det är viktigt att det nya livet som pensionär känns lockande och att brukaren får god tid på sig att förbereda sig mentalt på vad som komma skall. Stora förändringar i livet, så som när man ska gå i pension, kan vara svårt för alla men personer med intellektuell funktionsnedsättning är ofta ännu mer känsliga för förändringar.

⁵ Utbildning på yrkeshögskolan, 200 Yh-poäng

Några utförarchefer lyfter att de ser en potential i att öka samarbetet med äldreomsorgen vad gäller att samordna aktiviteter. Någon nämner att det finns ett stort äldreboende i närheten av LSS-boendet och att äldreboendet ordnar aktiviteter som tilltalar brukarna men att brukarna på LSS-boendet inte har tillgång till att delta i aktiviteterna.

Inom äldreomsorgen har man anställt aktivitetspersoner som bara sysslar med att anordna aktiviteter, det skulle vara bra om det fanns motsvarande funktion även inom LSS verksamheter.

Ett utvecklingsområde som lyfts är att det skulle vara bra att utöka utbudet på stadens simhallar med riktade aktiviteter för äldre personer med funktionsnedsättningar. Stadsövergripande aktiviteter efterfrågas, det är viktigt att planeringen av aktiviteter tänka på spridning vad gäller det geografiska läget så att resvägen inte blir så lång.

FUB och Autismförbundet i Stockholms län lyfter fram vikten av att se till de enskildas individuella behov av aktiviteter. De får signaler om att aktiviteter många gånger anordnas i grupp, att man gör gruppaktiviteter för alla som bor på LSS boendet. Det är viktigt att få till en bra övergång för brukarna då de slutar att arbeta. Många brukare har fortsatt behov av att ha en vardag som har strukturer och med möjlighet till aktiviteter. Det blir ofta som ”ett svart hål” för brukarna då de går i pension och många upplever att det är jobbigt att bara sitta hemma. Biståndshandläggarna har ett viktigt arbete att göra för att förbereda personer inför pension, till exempelvis vore det bra att få möjlighet att trappa ner i arbetstid när en brukare närmar sig pensionsålder. Föreningarnas uppfattning är att pensionärer med funktionsnedsättning inte känner sig välkomna till vanliga verksamheter för äldre. En grupp som lyfts fram av föreningarna är personer med exempelvis lindrig intellektuell funktionsnedsättning som bor i egen lägenhet och utgör en stor riskgrupp när det blir pensionärer De kan bli väldigt isolerade när de inte längre har ett jobb inom Samhall att gå till och kan behöva extra stödinsatser i vardagen och riktade aktiviteter.

Ekonomi

När brukare slutar på daglig verksamhet och är hemma om dagarna så innebär det att verksamheten behöver ha en högre bemanning dagtid, det är svårt att få det att gå runt ekonomiskt med dagens resursmätningssystem.

Bostadsanpassning är ofta väldigt kostsamt. Förut finansierades bostadsanpassningen centralt men inte längre, nu belastar kostnaderna boendets egen budget. Det kan handla om att installera taklift, ramp och dörröppnare.

Ett exempel nämns- med anledning av anmärkning vid en brandtillsyn så sattes det i en verksamhet in ett brandskydd på dörrarna vilket resulterade i att de blev tunga och alla kunde inte öppna dem. Man var tvungen att sätta in dörröppnare och detta kostade 30 000 kronor per dörr.

Förslag till fortsatt arbete

Införa profilboende inom LSS med äldreinriktning

Av utredningen framkommer att det, utöver den grundkompetens som ska finnas i alla LSS verksamheter, finns behov av särskild kompetens i de verksamheter som har äldre brukare. Eftersom medarbetarna arbetar på rullande schema så är det inte en hållbar lösning att tillse att några i persongruppen har kompetens kring exempelvis demensvård, palliativ vård och andra åldersrelaterade sjukdomar, denna kompetens behöver finnas hos samtliga medarbetare. Utredningen visar även att det kan finnas behov av att ha en högre bemanning i de verksamheter där brukare inte längre har daglig verksamhet utan är hemma i boendet dagtid.

Fortsatt arbete

Se över behovet av att införa ett profilboende inom LSS med äldreinriktning och att utredningen inkluderas som ett delspår arbetet kring detta uppdrag i budget 2025:

”Socialnämnden ska i samråd med kommunstyrelsen fortsatt utreda förutsättningarna för profilboenden inom LSS”

Riktade aktiviteter för målgruppen samt en fungerande övergång inför livet som pensionär

Utredningen visar tydligt att det i princip helt saknas riktade aktiviteter för målgruppen, denna bild bekräftas av den kartläggning som Äldrecentrum har gjort.⁶ Utredningen visar också att det finns behov av att se över övergången från arbetsliv/ daglig verksamhet till livet som pensionär, hur man bättre kan förbereda och rusta brukarna och att arbetet behöver startas upp i god tid. Det finns betydande skillnader inför pensioneringen om man jämför personer med intellektuell funktionsnedsättning med övriga befolkningen. Det är en erfarenhet som bland annat kommit fram i projektet Gott liv som äldre.⁷ För personer som inte har intellektuell

⁶ Stiftelsen Stockholms läns äldrecentrum, rapport från maj 2024 ”Aktiviteter och träffpunkter för personer 65 år och äldre med funktionsnedsättning i Stockholms stad”

⁷ Ett projekt finansierat av allmänna arvsfonden och SKR, projektägare var FUB Västmanland

funktionsnedsättning kan den så kallade tredje åldern vara mycket rik – många har fortfarande god hälsa och får nu möjlighet att ägna tid åt egna intressen. För personer med intellektuell funktionsnedsättning är pensionsåldern inte alls förknippad med samma möjligheter. I stället är det en tid man kan oroa sig för och kanske inte alls kunnat förbereda. Äldre personer med intellektuell funktionsnedsättning behöver ännu mer omfattande förberedelser inför pensioneringen än personer som inte har intellektuell funktionsnedsättning.

Fortsatt arbete

Det finns behov av att arbeta vidare med frågan om riktade aktiviteter för målgruppen samt att få till en fungerande övergång inför livet som pensionär. Det fortsatta arbetet kopplas samman med arbetet kring detta uppdrag i budget för 2025:

”Äldrenämnden ska i samråd med socialnämnden utreda hur personer med funktionsnedsättning 65+ i ordinärt- och LSS-boende får en fungerande övergång vad gäller meningsfull tillvaro genom riktade aktiviteter och träffpunkter för målgruppen.”

Utöver ett samarbete med äldrenämnden så bör även idrottsnämnden involveras i ett gemensamt arbete kring denna fråga.